

УДК 621.662.61

М. М. Чепурний, к. т. н. доц.;**О. Я. Попов**, к. т. н., доц.;**Н. В. Пішеніна**

ОПЕРАТИВНИЙ КОНТРОЛЬ ВИКОРИСТАННЯ ПАЛИВА В ПАРОГЕНЕРАТОРАХ

Виконано розрахунки для визначення коефіцієнтів надлишку повітря, втрат від хімічної неповноти згорання палива і втрат з відхідними газами в парогенераторах. Побудовано номограми для визначення цих величин.

На теперішній час вітчизняний паливно-енергетичний комплекс опинився в скрутному становищі, оскільки власним паливом Україна забезпечена лише на 50 %, а ціни на імпортоване паливо постійно зростають. Збільшення енергоспоживання в умовах зменшення запасів палива може призвести до глобальної кризи. Саме тому проблемі енергозбереження відведено чільне місце в проєкті енергетичної стратегії України на період до 2030 року і подальшу перспективу.

Парогенератори теплових електричних станцій (ТЕС) і промислових підприємств є найбільшими споживачами палива в структурі паливно-енергетичного балансу країни. Серед основних заходів підвищення ефективності роботи парогенераторів важливу роль відіграє контроль топкових режимів. Фізична суть регулювання топкових процесів полягає в мінімізації втрат теплоти, які зумовлюють підвищення коефіцієнта корисної дії (ККД) парогенератора до максимального значення. Максимально можливий ККД забезпечується кількісним співвідношенням витрат палива і окислювача (повітря). Постійне корегування цього співвідношення в процесі експлуатації є першою задачею контролю топкових режимів. Друга задача полягає в систематичному оперативному визначенні втрат теплоти і ККД парогенератора. Розв'язання зазначених задач полягає в поєднанні контролю складу топкових газів і одночасному визначенні характерних теплових втрат в парогенераторі. Наприклад, підвищення ККД парогенераторів на Ладжинській ТЕС лише на 1 % зумовлює економію умовного палива майже на 10 млн. тонн за рік.

Методика вимірювань для визначення складу димових газів цілком достатньо висвітлена в літературі [1]. Що стосується теорії та практики розрахунків матеріального і теплового балансів парогенератора, то останні зазнають безперервних уточнень, огляд яких наведений в [2].

З метою запобігання неповноті згорання, яке характеризується вмістом CO , H_2 , CH_4 [1—4] в димових газах, паливо в топках парогенераторів спалюється з деяким надлишком окислювача. Відношення дійсної об'ємної витрати повітря до теоретичної (за стехіометричними реакціями горіння) є безрозмірним коефіцієнтом надлишку повітря $\alpha > 1$. Лише в найпростіших випадках повного згорання певного палива з фіксованими значеннями α склад топкових газів відповідає складу, що обчислений за формулами в рекомендованій літературі [1, 3].

На практиці повнота згорання палива контролюється за допомогою автоматичних газоаналізаторів, які визначають вміст триатомних газів RO_2 в продуктах згорання (димових газах). Але в [3] показано, що визначення α за вмістом RO_2 в димових газах має значне розшарування в залежності від видів і марок палива.

Для обробки результатів поточного газового аналізу використовується ідея [4], суть якої полягає в тому, що, незалежно від фактичної повноти згорання палива, матеріальний баланс продуктів згорання приводиться до умов повного згорання ($\alpha > 1$). В попередній роботі авторів [5] доведено, що всі формули для обчислення α , які рекомендовані в літературі, так чи інакше зводяться до вуглекислотної (1) або кисневої (2) відповідно:

$$\alpha = 1 + \gamma \left(\text{RO}_2^{\text{max}} / \text{RO}_2 - 1 \right); \quad (1)$$

$$\alpha = 1 + \gamma \text{O}_2 / \left(21 - \text{O}_2^* \right). \quad (2)$$

де $\gamma = V_{\text{ст}}^{\circ} / V^{\circ}$; $\text{RO}_2^{\text{max}} = 100 / \left(V_{\text{RO}_2} / V_{\text{ст}}^{\circ} \right)$; V° , $V_{\text{ст}}^{\circ}$ і $V_{\text{RO}_2}^*$ — теоретичний ($\alpha - 1$) об'єм пові-

тря, сухих газів і триатомних газів відповідно; RO_2^* і O_2^* — процентний вміст триатомних газів і кисню в димових газах за результатами газового аналізу, приведених до умов повного згорання [2, 5].

Існує припущення [1, 3], що контроль α за вмістом O_2 в димових газах є раціональнішим, оскільки в реальних умовах експлуатації парогенераторів робочий склад палива не є постійним, внаслідок чого змінюються значення $RO_2^{\max}$. Тому за умови надійного поточного контролю вмісту O_2 за пароперегрівником немає необхідності ускладнювати контроль режиму горіння додатковим аналітичним визначенням $RO_2^{\max}$ і здійснювати аналіз газів на вміст RO_2 . Зазначимо тільки, що і в цьому разі наявність присмоктувань повітря в області пароперегрівника спричиняє певні похибки у визначенні величини коефіцієнта надлишку повітря в топці, але це, власне, стосується питання підтримання устаткування в належному стані в процесі експлуатації.

В роботі [5] авторами визначені найефективніші топкові режими роботи з меншими, ніж нормативні [6], значеннями α . Там же показано, що на величину теплових втрат від хімічної неповноти згорання палива q_3 суттєво впливає тільки вміст CO в продуктах згорання, а вплив інших складових (H_2 , CH_4) виявляється лише за умови $\alpha < 1,05$. Тому коефіцієнт надлишку повітря є основним параметром в рівняннях матеріального і теплового балансів котельних агрегатів, за допомогою якого контролюються топкові режими і оцінюється утворення шкідливих оксидів азоту і сірки в процесі спалювання органічних палив.

Як зазначалось, контроль топкових процесів в парогенераторах здійснюється за допомогою автоматичних газоаналізаторів на вміст в продуктах згорання RO_2 . Між тим налагоджено випуск газоаналізаторів, які контролюють вміст O_2 в продуктах згорання палива. В зв'язку з цим для вітчизняних енергетичних палив, які використовуються на теплових електростанціях і котельнях, обчислено та побудовано залежності (рис. 1) для оперативного контролю коефіцієнта надлишку повітря за результатами газового аналізу на вміст O_2 , приведенного до умов повного згорання палива [5].

З рисунка видно, що визначення величини α в топці за вмістом O_2 дає незначні розшарування для різних енергетичних палив, особливо в діапазоні малих змін O_2 . Це підтверджує справедливність припущення [3] щодо доцільності визначення α саме за вмістом O_2 в продуктах згорання.

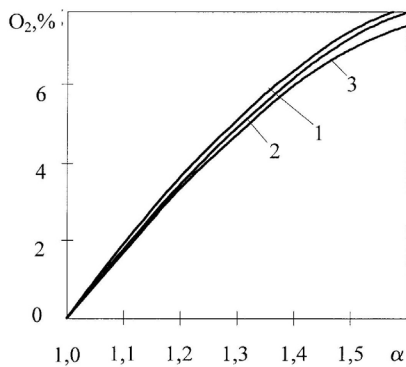

Рис. 1. Зв'язок між коефіцієнтом надлишку повітря в топці та вмістом кисню в продуктах згорання палива: 1 — газ; 2 — мазут; 3 — кам'яне вугілля

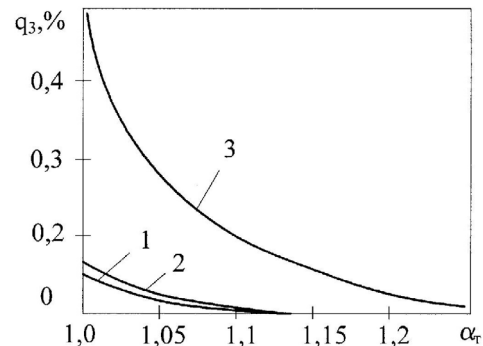

Рис. 2. Значення втрат теплоти від хімічної неповноти згорання палива за результатами газового аналізу на вміст кисню в димових газах (позначення див. на рис. 1)

На рис. 2 показані залежності для визначення втрат теплоти від хімічної неповноти згорання палива q_3 за результатами безпосереднього аналізу димових газів на вміст O_2 . Із цього рисунка видно, що навіть в разі спалювання кам'яного вугілля за умови $q_3 = 0$, величина коефіцієнта надлишку повітря в топці не перевищує 1,2. В той же час, нормативне значення α_t складає 1,25...1,3 і є дещо завищеним.

На визначення нормативних значень α_t вплинула, очевидно, поширена серед експлуатаційників думка, що режими роботи топки з малими значеннями α є менш допустимими, ніж режими роботи з підвищеними значеннями α_t . Ця «перестраховка», як було показано в [5], спричиняє зростання найбільшої теплової втрати з відхідними газами q_2 , що призводить до зменшення коефіцієнта корисної дії парогенератора і перевитрати робочого палива.

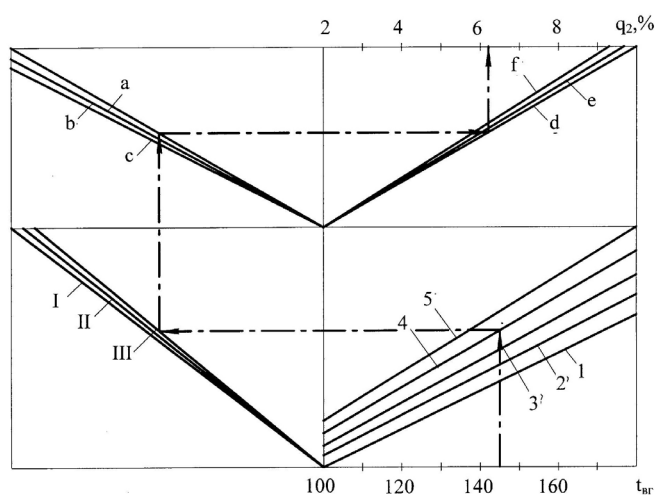

Рис. 3. Номограма для визначення втрат теплоти з відхідними газами:
 1 — $\alpha_{вг} = 1,2$; 2 — 1,3; 3 — 1,4; 4 — 1,5; 5 — 1,6; I — кам'яне вугілля;
 II — мазут; III — газ; a — $t_{хп} = 20^\circ\text{C}$;
 b — 30; c — 40; d — $q_4 = 0\%$; e — 2; f — 4

таві багаточисельних розрахунків значень q_2 для різних видів палива побудована номограма (рис. 3), за допомогою якої можна визначити q_2 в залежності від зазначених вище факторів.

Отримані результати дають змогу оперативного контролювати і корегувати топкові режими з найбільшою ефективністю використання палива в процесі експлуатації парогенераторів.

Висновки

1. Контроль значень коефіцієнтів надлишку повітря в топці доцільніше здійснювати за допомогою газоаналізаторів, які визначають вміст кисню в продуктах згорання.
2. Нормативні значення коефіцієнта надлишку повітря в топці дещо завищені з точки зору найефективнішого використання палива в парогенераторах.
3. Наявність графіків і номограм для визначення α , q_3 і q_2 за умови відомих нормативних значень q_4 і q_5 значно полегшують експрес-аналіз ефективності використання палива в процесі експлуатації парогенераторів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Трёмбовля В. И., Фингер Е. Д., Авдеева А. А. Теплотехнические испытания котельных установок. — М.: Энергоатомиздат, 1991. — 316 с.
2. Данилов Е. А., Клочков В. Н. Контроль сжигания топлива в промышленных установках. — Киев: Техніка, 1988. — 166 с.
3. Стырикович М. А., Катковская К. Я., Серов Е. П. Парогенераторы электростанций. — М.: Энергоатомиздат, 1986. — 384 с.
4. Равич М. Б. Эффективность использования топлива. — М.: Наука, 1977. — 344 с.
5. Чепурний М. М., Попов О. Я., Куть Т. П., Визначення ефективності використання палива в парогенераторах, які працюють на мазуті // Вісник Вінницького політехнічного інституту. — 2002. — № 6. — С. 47—50.
6. Тепловой расчет котлов. (Нормативный метод). — СПб.: Изд-во НПО ЦКТИ, 1998. — 256 с.

Рекомендована кафедрою теплоенергетики

Надійшла до редакції 17.03.05
 Рекомендована до опублікування 6.04.05

Чепурний Марко Миколайович — доцент; **Пишенина Надія Володимирівна** — інженер.

Кафедра теплоенергетики;

Попов Олександр Якович — доцент кафедри електричних станцій та систем.

Вінницький національний технічний університет